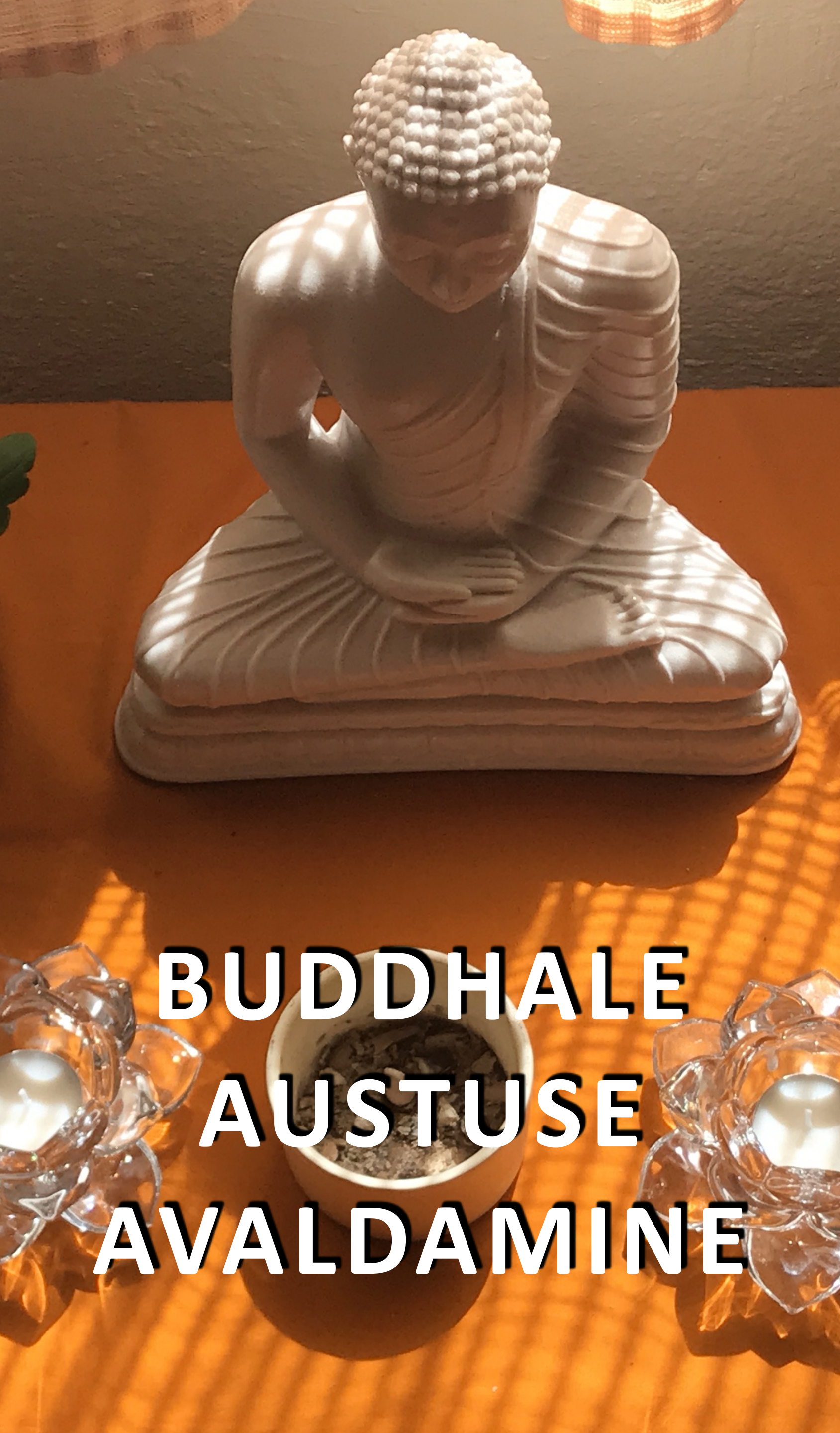

5-PÄEVANE DHAMMA KURSUS
“NII NAGU ÕPETAS BUDDHA”
koos juhendatud meditatsioonipraktikaga
3. õige kõne

Õpetaja: Auväärne Ṭhitaṇṇa bhikkhu
(Andrus Kahn, MA ja PhD budoloogias)

**BUDDHALE
AUSTUSE
AVALDAMINE**

**NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO
SAMMĀ-SAMBUDDHASSA**

AUSTUS TEMALE, ÜLIMALE, ARAHANDILE, ÕIGESTI MÕISTNULE

**NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO
SAMMĀ-SAM-BUDDHASSA**

AUSTUS TEMALE, ÜLIMALE, ARAHANDILE, ÕIGESTI MÕISTNULE

**NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO
SAMMĀ-SAM-BUDDHASSA**

AUSTUS TEMALE, ÜLIMALE, ARAHANDILE, ÕIGESTI MÕISTNULE

ÕIGE KÕNE

sammā-vācā

Temaatika

- Mida tähendab õige kõne?
- Milline on maine ja milline maise ületanud õige kõne?
- Kuidas on õige kõne seotud aaria tee teiste osadega?
- Kuidas meele puhtus mõjutab rääkimise taga olevat kavatsust?
- Kas kõne on tegu?
- Milline on vale, sobimatu ja loomalik (madal) kõne?
- Mis on kuus vaidlemise juurt?
- Kuidas hoiduda mitteaarialikust suhtlemisest?
- Miks juhib vale kõne kannatustesse?
- Millistel teemadel tuleks rääkimisest hoiduda?
- Mis on vale põhjused ja kuidas vale rääkimisest hoiduda?
- Kuidas adekvaatselt reageerida nii valele kui tõeale?
- Kuidas laimavast ja karmist kõnest hoiduda?
- Millised on sallimatuse puudused ja sallivuse kasu?
- Milline on oskuslik ja sobilik kõne?
- Mille poolest erines Tathaagata kõne ja vaikimine?

Tee analüüsi sutta
(Maggavibhaṅga-sutta SN 45.8)
õpetab Buddha:

Ja mis on, bhikkhud, õige kõne?

See on, bhikkhud,
vale rääkimisest hoidumine,
laimavast kõnest
hoidumine,
karmist kõnest hoidumine
ja
tühjast ning segasest jutust
hoidumine —
seda, bhikkhud,
nimetatakse õigeks kõneks.

Maine ja maise ületanud õige kõne

„Suure 40 suttas“ (Mahācattārīsaka-sutta MN 117) õpetab Buddha:

Vale kõne vale kõnena teadmine ja õige kõne õige kõnena teadmine – see on õige vaade.

Samas suttas selgitab Buddha, et õige kõne on kahekordne (*dvāya*):

1. **maine** (*lokiya*) – tulvadega, kaasneda pälvimustega ja küpseda omandamisel, mida iseloomustab vale rääkimisest hoidumine, laimavast kõnest hoidumine, karmist kõnest hoidumine ning tühjast lobast hoidumine
2. **maistületav** (*lokuttarā*) – aariale omane (*ariyā*), tulvadest vaba, maistületava tee osa (= *sotāpanna*, *sakadāgāmi*, *anāgāmi*, *arahant*), mida iseloomustab aaria teadvus (*ariya-citta*), tulvadest vaba teadvus (*anāsava-citta*), aaria tee osa, aaria tee arendamine (*ariyamaggam bhāvayato*) ja nelja sõnalise halba toova käitumise (vale, laim, karm kõne, tühi loba) hülgamine, mahajätmine, sellest keeldumine ja hoidumine.

Õige kõne on otseselt seotud õige vaate, õige püüdluse ja õige teadlikkusega

“Suure 40 sutta” (Mahācattārīsaka-sutta MN 11) õpetab Buddha, et õige püüdlus (*sammā-vāyāma*) on:

- vale kõne hülgamise püüdlus (*micchā-vācāya pahānāya vāyamati*) ja
- õige kõne saavutamine (*sammā-vācāya upasampadāya*).

õige teadlikkus (*sammā-sati*) on

- teadlikult valest kõnest loobumine (*sato micchāvācam pajahati*) ja
- teadlikult õige kõne saavutuses viibimine (*sato sammāvācam upasampajja viharati*).

Nii keerlevad kolm dhammat – õige vaade, õige püüdlus ja õige teadlikkus, ümber õige kõne.

Tikicchaka sutta (AN 10.108) ütleb Buddha, et õige kõne on puhastunud valest kõnest ja kõrvaldanud kurjad ning oskamatud dhammad (*pāpakā akusalā dhammā*).

Rääkimise taga olev kavatsus sõltub meelega puhtusest (Duṭṭhaṭṭhaka-sutta Sn 4.3.)

Mõned inimesed räägivad kurja kavatsusega, arvates, et räägivad tõtt, kuid teised, kes teavad tõtt, ei sekku vaidlustesse.

Oskamatust soovist juhitud (*chandānunīta*) inimesel on aga raske mitte vaidlusesse laskuda, kuna usub, et tema enda mõtted esindavad tõe, mistõttu räägib ta kui pime usklik. Ta usub mittepuhastunud allikast pärinevaid mõtteid, mis on ettekujutluse vili, kokku pandud ja ülesehitatud, kuna näeb selles enesele maiset kasu.

Olles varasemalt klammerdunud erinevatesse dhammadesse, neid ainutõeks pidanud, teistele õpetanud ja nende järgi elanud, on tal raske neist lahti lasta.

Kõlbeline tark (*muni*) aga ei lasku spekulatsioonidesse ja vaidlustesse ega klammerdu millessegi, mis läbi ei loo ta enesele takistusi. Ta ei seo end vaatel põhinevate spekulatsioonidega, ei klammerdu enda vaate külge ega mõista hukka teiste vaateid, kuna teab, et see juhiks vaid uute sündide rattasse tagasi.

Tark bhikkhu keskendub teistega vastandumata dḥhaanas meele puhastamisele ja virgumise saavutamisele.

Kui dhammasse klammerdunu osaleb dhamma debattides, siis puhastunud tark ei saa võtta pooli, kuna ei tugine ühelegi spekulatiivsele vaatele ja on need lõplikult ning jäädavalt „maha pannud“.

Kõne on tegu (*kamma*)

„Mangosalus Rāhulale räägitud suttas“ õpetas Buddha oma poega Rāhula’t, et ka kõne on tegu. Kuna igal teol on ka vili (*kamma-vipāka*), siis tuleb rääkimise ajal säilitada **selge teadlikkus**. Selleks õpetas ta Rāhula’le kõne, keha ja meele tasandil tehtud tegude pidevat reflekteerimist.

Kõne reflekteerimise 3 etappi	Kõne reflekteerimise 3 tasandit
1. Enne kõnelise, kehalise ja meelelise teo tegemist 2. Kõnelise, kehalise ja meelelise teo tegemise ajal 3. Peale kõnelist, kehalist ja meelelist tegu	1. Kas see kahjustab mind? 2. Kas see kahjustab teist? 3. Kas see kahjustab meid mõlemaid?
Ambalatthikarāhulovāda-sutta MN 61	

Vale kõne (*miccha-vācā*)

Neli dukkhattoovat kõne (<i>cattārimāni vacīduccaritāni</i>)	Neli õnne toovat kõne (<i>cattārimāni vacīsucaritāni</i>)
1. Vale rääkimine (<i>musā-vāda</i>) 2. Laimav kõne (<i>pisuṇā vācā</i>) 3. Karm kõne (<i>pharusā vācā</i>) 4. Tühine loba (<i>samphappa-lāpa</i>)	1. Tõene kõne (<i>sacca-vācā</i>) 2. Mittelaimav kõne (<i>apisuṇā vācā</i>) 3. Leebe/mahe kõne (<i>saṇhā vācā</i>) 4. Mõttekas kõne (<i>manta-vācā</i>)
Duccarita-sutta AN 4.221	

Sobimatu ja loomalik (madal) kõne (*tiracchāna-kathā*)

Vinaja kohaselt **ei sobi** bhikkule (1) igavesse ellu uskumisest rääkimine, (2) maisest kasust rääkimine, (3) maisest kahjust rääkimine (4) naudinguõnnele andumisest rääkimine, (5) enesevaevamisele andumisest rääkimine.

„Sandaka suttas“ (Sandaka-sutta MN 76), „Loobuva elu viljade suttas“ (Sāmaññaphala-sutta DN 2), „Brahmavõrgu suttas“ (Brahmajāla-sutta DN 1) jt suttades manitseb Buddha bhikkhusid hoiduma **loomalikust kõnest** (*tiracchāna-kathā*). Bhikkhule sobimatut kõnet nimetas Buddha loomalikuks, kuna see on loomalikult madal ja juhib uue sünni loomade valda.

„Loomaliku kõne suttas“ (Tiracchānakathā-sutta SN 56.10) selgitab Buddha, et sellised jututeemad ei ole olulised ega toeta brahmalikku käitumist (ei tule kasuks kõlbelise ja vaimse elu teostamisele), ei juhi olemasolutüdimusse, kiretusse, lakkamisse, rahusse, kõrgemasse teadmisse, virgumisse ega vaibumisse.

27 loomalikku kõnet

„Sandaka sutta“, mis sisaldab Ānanda nõuanded Sandaka’le, ja „Loomaliku kõne sutta“, loetlevad kokku 27 loomalikku kõnet, mis ei ole vaimsele pürgijale kohased, ja milleks on rääkimine:

(1) kuningatest, (2) röövlitest, (3) riigijuhtidest, (4) sõjaväest, (5) ärevust tekitavatest hädaohtudest, (6) võitlustest, (7) toitudest, (8) jookidest, (9) riietusest, (10) magamisasemetest, (11) lillekimpudest ja vanikutest, (12) parfüümidest, (13) sugulastest, (14) sõidukitest, (15) küladest, (16) turg-linnadest, (17) suurlinnadest, (18) linnajagudest, (19) naistest, (20) kangelastest, (21) tänavatel levivatest kuulujuttudest, (22) veevõtukohtades levivatest kuulujuttudest, (23) surnud sugulastest, (24) tühjast-tähjast (nt filosoofiline väitlus minevikust ja tulevikust), (25) maailma algusest ehk päritolust, (26) ookeanide algusest ehk päritolust, (27) usu hävimisest, (28) igavesse elu uskumusest, (29) maisest kasust, (30) maisest kahjust, (31) ihadele järeleandmisest ja (32) enesepiinamisest.

Kuus vaidlemise juurt

„Vaidlemise juure sutta“ (Vivādamūla-sutta AN 6.36.) õpetab Buddha, et on olemas kuus vaidlemise juurt (*cha vivādamūlāni*), so kui bhikkhu on:

1. vihane (*kodhana*) ja kuritahtlik (*upanāhin*);
2. solvav/silmakirjalik/varjav (*makkhin*) ja halastamatu/hoolimatu (*paḷāsi*);
3. kade (*issukin*) ja kitsi/koonerdav (*macchara*);
4. kaval/reeturlik/alatu (*saṭha*) ja petlik/silmakirjalik (*māyāvin*),
5. kurjade kavatsustega (*pāpiccha*) ja vale vaatega (*micchādiṭṭhi*),
6. nähtavast [maailmast] kinnihoidev (*sandiṭṭhi-parāmāsa*) ja kinnisideest/arvamusest kinnihoidev, (*ādhānaggāha duppaṭinissagga*).

Sellisel bhikkhul puudub austus (*agārava*) ja lugupidamatus (*appatissa*) õpetaja (*satthari*), dhamma ja sangha suhtes ning nad ei teosta väljaõpet (*sikkhāpada*). Nad tekitavad sanghas konflikte ja loovad dukkhat nii inimestele kui deevadele.

**Isegi tuhandest
sisutute sõnadega
värsist on parem
üks värsi sõna,
mida kuuldes
rahunetakse.**

- Buddha -

*„sahassampi ce gāthā antthapadasaṃ hitā
ekam gāthāpadaṃ seyyā yaṃ sutvā upasammati.“
KN, Dhṛ 101.*

Mitteaarialikust suhtlemisest hoidumine

„Kõne aluse suttas“ (Kathāvatthu-sutta AN 3.67) selgitab Buddha, et kui inimesele esitatakse küsimus ja ta

1. hoidub teemast kõrvale,
 2. hajutab arutelu ebaoluliste teemadega,
 3. näitab välja vimma (*kopa*), viha (*dosa*) või mittetoetust/tusasust (*appaccaya*),
 4. neab/vannub (*abhiharati*),
 5. purustab/põrmustab (*abhimaddati*),
 6. mõnitab (*anupajagghati*) või
 7. haarab kinni [sõna]komistustest/pisieksimustest (*khalitaṃ gaṇhāti*)
- siis ei ole see inimene pädev arutelu pidama. Sellist mitteaarialikust (*anariya*) suhtlemisest tuleks võimaluse korral hoiduda.

Dhamma ja selle teostuse üle vaidlemisest tuleks bhikkhul hoiduda

„Loobuva elu viljade sutta“ (Sāmaññaphala-sutta DN 2) õpetab Buddha, et dhamma ja vinaja teemadel tuleks hoiduda sarnastest vaidlustest, nagu:

Ei sina seda dhammat ja vinajat mõista. Mina [olen see, kes] seda dhammat ja vinajat mõistab. Kuidas sina seda dhammat ja vinajat [saaksidki] mõista?

Sina teostad [dhammat ja vinajat] valesti, mina teostan õigesti. Mina olen järjepidev, sina mittejärjepidev. Enne mida räägid, [seda] tuleks pärast rääkida; pärast mida räägid, [tuleks] enne tuleks rääkida; [sinu] mõtlemine on vastupidine. Sinu väljamõeldud õpetus on kummutatud; sa oled lüüasaanud. Mine, püüa päästa oma õpetus ja vabasta end, kui suudad!

Suttas õpetab Buddha, et kui bhikkhu mõistab, et Buddha nime all antav õpetus ei ole kooskõlas suddades või Vinajas tooduga, loobub ta selle dharma järgimisest ega õpeta seda edasi.

Vale kõne juhib Niraajasse

„Vale kõne suttas“ (Micchāvācā-sutta AN 5.119.) õpetab Buddha, et on viis dhammat, mis juhivad bhikkhuni Niraajasse (*pañcahi dhammehi nikkhittā evaṃ niraye*):

kui bhikkhuni

1. [fakte] mitte teades (*ananuvicca*) ja läbiuurimata/analüüsimata (*apariyogāhetvā*) ei kiida kiitust väärijaid (*avaṇṇārahassa vaṇṇaṃ bhāsatī*);
2. [fakte] mitte teades ja läbiuurimata/analüüsimata kiidab kiitust mitteväärijaid;

kui bhikkhunil on

3. vale kõne (*micchā-vācā*); ja
4. vale tegutsemine (*micchā-kammantā*); ning
5. kui ta usus antut/annetatut hävitab/raiskab (*saddhādeyyaṃ vinipātetī*).

Nende viie vastandid juhivad aga Aaria järgijad uue sünni taevasesse valda.

Aaria teele asunu solvamine toob 11 õnnetust

„Õnnetuse sutta“ (Byasana-sutta AN 11.6) kohaselt ühte või teise **11 õnnetusse** (*byasana* [= *vyasana* ebaõnn, õnnetus, häda, viletsus, armetus, purustus, häving, kaotus]), milleks on kas:

1. mittesaavutatu mittesaavutamine (*anadhigataṃ nādhigacchatī*);
2. saavutatu hävinemine (*adhigatā parihāyati*);
3. õiges dhammas mittepuhastumine (*saddhammassa na vodāyanti*);
4. õige dhamma suhtes ennasttäisolek (*saddhammesu vā adhimāniko*);
5. mitterõõmustamine brahmaliku käitumise kohaselt elades (*anabhirato vā brahmacariyaṃ caratī*);
6. teatud ebapuhtaste eksimuste tegemine (*aññataraṃ vā saṃkiliṭṭhaṃ āpattiṃ āpajjati*);
7. treeningu/väljaõppeta või nägemiseta madalamasse tagasipöördumine (st sanghast lahkumine) (*sikkhaṃ vā paccakkhāya hīnāyāvattati*);
8. raske haigusega kokkupuutumine (*gāḷhaṃ vā rogātaṅkaṃ phusati*);
9. hulluseni jõudmine või teadvusekaotus (*ummādaṃ vā pāpuṇāti cittakkhepaṃ*);
10. sõgeduses/hämmingus olemine suremisel (*sammūḷho kālaṃ karoti*);
11. peale keha surma uue sünni toimumine Apaaja kannatusterohkes hävingulises Niraaja vallas (*kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapajjati*).

Viie inimesega viiel teemal rääkimisest hoidumine

„Dukkhat toova kõne suddas“ (Dukkathā-sutta AN 5.157) õpetab Buddha hoiduma viie inimesega rääkimast viiel teemal:

1. Usutuga usust kõnelemine on dukkhattoov (*assaddhassa saddhākathā dukkathā*).
2. Kõlbetuga kõlblusest kõnelemine on dukkhattoov (*dussīlassa sīlakathā dukkathā*).
3. Väheõppinuga sügavast tõest kõnelemine on dukkhattoov (*appassutassa bāhusaccakathā dukkathā*).
4. Saamahimulisega heldusest kõnelemine on dukkhattoov (*maccharissa cāgakathā dukkathā*).
5. Mittetargaga tarkusest kõnelemine on dukkhattoov (*duppaññaassa paññākathā dukkathā*).

Kui usuta inimesele rääkida usust, kõlbetule kõlblusest, väheõppinule sügavast tõest, saamahimulisele heldusest ja mittetargale tarkusest, kaotavad nad enesevalitsemise, muutuvad pahaseks, vaenulikuks, südametuks/raskemeelseks ning väljendavad pahameelt, viha ja kibestumist, kuna usutu ei mõista usust tulenevat rõõmu ja helget kergust (*pīti-pāmojja*), kõlbetu kõlblusest tulenevat rõõmu ja helget kergust, saamahimuline heldusest tulenevat rõõmu ja helget kergust ning mittetark ei tunne tarkusest tulenevat rõõmu ja helget kergust. Sel põhjusel soovitas Buddha rääkida neist viiest omadusest vaid inimestega, kel need omadused on olemas.

Buddha õpetas ka, et nii tulevikus, minevikus kui olevikus kohtuvad madalate kalduvustega (*hīnādhimuttikā*) inimesed omasugustega, nagu väljaheide (*gūtha*) saab kokku väljaheite, uriin uriiniga, sülg süljega, mäda mädaga ja veri verega. Samuti kohtuvad nii tulevikus, minevikus kui olevikus hüveliste kalduvustega (*kalyāṇādhimuttikā*) inimesed omasugustega, nii, nagu piim kohtub piimaga (*khīra*), õli õliga (*tela*), või võiga (*sappi*) ja mesi meega (*madhu*).

Samas, „Dukkhat toova kõne suddas“, soovitab Buddha hoiduda oskamatute meeleseisunditega inimestega suhtlemisest ja selgitab, et kui kui inimene klammerdub keset merd väikese oksarao külge, siis ta upub.

Vale rääkimisest hoidumine (*musā-vādā-virati*)

Vale rääkimine (*musā-vādā* [*musā* väär, vale + *vāda* rääkimine, kõne, jutt; öeldu, maine, omadus, tunnus; arutelu, vaidlus, poleemika; õpetus, teooria, doktriin]) on

- vale rääkimine moel, nagu oleks tegemist tõega, või
- tõe rääkimine moel, nagu oleks tegemist valega.

Vale neli komponenti. Nii „Vinaja“ kui ka „Atthasālinī“ kohaselt kvalifitseerub valetamise alla tegu, mis sisaldab nelja komponenti.

1. Mingi aluse/aspekti olemasolu, mis ei vasta tõe (atathaṇ vatthuṇ).
2. Teadlik kavatsus rääkida seda, mis ei vasta tõe (visaṇvādanacittaṇ).
3. Sellega seotud püüdlemine, näiteks vale kavandamine, sellest saadud kasu planeerimine vms (tajjo vāyāmo).
4. Teise isiku poolt vale kuulmine (parassa tadatthavijānanaṇ).

Valet põhjustavad järgmised oskamatud ja dukkhat toovad plekid (*kilesa*)

- iha (*taṇhā*) – kogeda naudinguid ja järjest uuenevat olemasolu või *kamma-vipāka*'t ja uut sündi eitaval mitteolemasoluihal põhinevaid naudinguid;
- kirg (*rāga*) – kogeda kõiksuguseid, ka valel käitumisel põhinevaid naudinguid;
- ahnus (*lobha*) – omada ja kokku koguda ikka ja veel, isegi siis, kui terveks eluks vajalik on juba olemas;
- viha (*dosa*) – mis võib tuleneda hirmust, tahtmise mittesaamisest jms;
- pettekujutus (*moha*) – mis põhineb kolmel moonutusel ehk vääruskumusel, et mittepüsiv on püsiv, kannatus on õnn, minatus on mina ja ebameeldiv on meeldiv;
- teadmatus (*avijjā*) – mis tuleneb nelja aaria tõe, teo olemuse ning sõltuvusliku tekke teadmise puudumisest.

Nii halva ja hea kui vale ja tõe kuulmisel säilitab bhikkhu kõigutamatu rahu

„Brahma võrgu suttas“ (Brahmajāla-sutta DN 1) õpetab Buddha, et kui keegi räägib Tathaagatast, dhammast või sanghast halvasti/valesti, ei peaks bhikkhud haiget saama (*āghāta*), rahulolematuks muutuma (*appaccaya*) ega vihastama (*anabhiraddha*), kuna see oleks bhikkhule endale ohuks, ega võimaldaks täpselt eristada, kas ja mis oli hästi/õigesti räägitud (*su-bhāṣita*) ning kas ja mis oli halvasti räägitud (*du-b-bhāṣita*). Kui miski pole tõsi, peab bhikkhu:

1. selgitama, et see on vale ja ei vasta tõele;
2. seejärel selgitama, miks see on vale ja miks see ei vasta tõelusele (*itipetaṃ abhūtaṃ, itipetaṃ atacchaṃ*),
3. ning seejärel täpsustama, et sellist asja Buddha, dhamma või sangha puhul ei esine.

Kui aga Buddhat, dhammat või sanghat kiidetakse, (1) ei peaks bhikkhu olema rõõmus/õnnelik (*ānanda*), tundma heameelt (*somanassa*) ega ülendust (*uppilāvita*), vaid (2) saab tunnistama seda, mis vastab tõele ja on fakt ning (3) viitama täpselt omadusele, mille kaudu on see nähtav.

Laimavast kõnest hoidumine (*pisuṇa-vācā-virati*)

Laim [*pisuṇa* tagaselja laimamine, keelepeks, tagarääkimine, parastamine] tähendab „Cunda sutta“ (AN 10.176) kohaselt ühes kohas kuuldu edasirääkimises teises kohas, eesmärgiga ässitada inimesi üksteise vastu ja lahutada neid, kes on harmooniliselt koos, üksmeeles ning rõõmustavad rahu.

Laim on igasuguse väära või moonutatud, kurjal eesmärgil väite levitamine, mis kahjustab teise inimese või mingi grupi mainet ja tekitab lahkheliseid.

Laimamine ja tagarääkimine juhivad uue sünni Niraajasse

Tagarääkimise ohtlikkuse heaks näiteks on „Kokālika suttas“ (Kokālika-sutta AN 10.89.) toodud lugu, mis räägib sellest, kuidas bhikkhu Kokālika süüdistas Sāriputta’t ja Moggallāna’t kurjuses (*pāpika*).

Kui Buddha seda kuulis, lausus ta Kokālika’le, et too peaks usaldama (*pasādehi*) Sāriputta’t ja Moggallāna’t ning kinnitas, et neil on „armastusväärne/kallis kõlblus“ (*pesala* [*piya* + *sīla*]). Kui üksimõistnud brahma (*pacceka-brahmā*) Turū kuulis Sāriputta ja Moggallāna süüdistamisest, lausus ta Kokālika’le:

Mees kui sünnib [siia ilma],
kirvega ta tuleb suus;
kiirelt sisse lõikab ennast,
lapsik halba rääkides.

Selle oskamatu tagarääkimise viljana toimus Kokālika uus sünd Apaaja kannatusterohkes ja hävingulises Niraaaja (*paduma niraya* [*paduma* punase/roosa lootose]) vallas.

Laimavast kõnest loobumine

„Cunda suttas“ (Cunda-sutta AN 10.176) õpetab Buddha, et laimamine, tagarääkimine, kuulujuttude levitamine, keelepeks jms, loob inimeste vahel vaid usaldamatust, ebakõla ja tülisid. Virgumise teel käija hoidub edasi rääkimast jutte, mis võivad tekitada lahkarvamusi. Seeläbi lepitab ta lahku läinuid ja liidab veelgi neid, kes on koos. Ta räägib vaid seda, mis ühendab ja julgustab inimesi. Ta armastab koosmeelt ja harmooniat (*samagga*), rõõmustab koosmeeles, naudib koosmeelt ja räägib vaid seda, mis loob ja jõustab koosmeelt. **Ta hoidub laimavast kõnest sellest loobudes.** Mida ta on kuulnud siin, ei räägi ta seal, et lahutada neid inimesi nondest. Mida ta on kuulnud seal, ei räägi ta siin, et lahutada noid inimesi nendest. Nii lepitab ta neid, kes on lahku läinud ja liidab veelgi neid, kes on koos; ta armastab koosmeelt, rõõmustab koosmeeles, naudib koosmeelt ja räägib seda, mis loob koosmeelt.

Laima ja kuulujutt leiavad õige vaatega kõlbelise inimese kõrvu jõudes oma lõpu.

Karmist kõnest hoidumine (*pharusa-vācā-viratī*)

Karmi kõne (*pharusa-vācā* [*pharusa* tahumata, viimistlemata; karm, kalk, lahkuseta]) tähendab jämedate (*aṇḍakā*), raskete (*kakkasā*), teisi hirmutavate (*parakaṭukā*), needvate/tõrelevate/süüdistavate (*parābhisajjanī*), vihaga ümbritseva (*kodhasāmantā*) ja keskendumist mittesoodustavate (*asamādhi-saṁvattanikā*) sõnade kasutamist.

Siia alla kuulub igasugune ärakasutav, kahjustav, armutu, hirmutav v.m moel agressiivne keelekasutus mistahes alustel, olgu selleks kas rahvus, rass, kehaline tunnus, tervises seisund, puue, vanus, sugu, keel, päritolu, etniline kuuluvus, seksuaalne sättumus, sooidentiteet, usutunnistus, veendumus, varaline seisund või sotsiaalne staatus.

Akkosa-sutta
SN 7.2.

akkosaka –
solvaja,
näägutaja,
tõreleja,
pahandaja.

Allikas:
“Siddhatthast
Buddhaks”
(Ṭhitañāṇa
bhikkhu)

Kord läks vihane braahman Akkosaka Buddha juurde, rääkis temaga solval moel ning needis teda ebaviisakalt ja karmide sõnadega. Kui Akkosaka oli oma solvava vihakõne lõpetanud, küsis Buddha temalt: „Braahman, kas sõbrad, töökaaslased, sugulased ja lähedased tulevad sulle mõnikord külla?” „Jah, Auväärne Gotama,” vastas Akkosaka. „Kas sa pakud neile nii eelroogi, põhituite kui ka magustoitu?” küsis Buddha. „Jah, pakun,” vastas braahman. „Kui nad aga ei võta neid roogi vastu, kellele need siis kuuluvad?” küsis Buddha. „Kui nad ei võta neid roogi vastu, Auväärne Gotama, siis kuuluvad need mulle,” ütles braahman. „Samamoodi, braahman,” lausus Buddha, „kui solvad meid, kes me ei solva, siunad meid, kes me ei siuna, ja oled vihane meie peale, kes me vihased ei ole, siis ei võta me seda sinult vastu – see kõik on sinu. Kui keegi vastab solvajale solvanguga, siunajale siunamisega, vihasele vihaga, siis see on kui üheskoos einestamine. Meie aga ei einesta ega ole sinuga koos. Kõik see on sinu, braahman.”

„Kes vihal’ vastab vihaga
On vihastunust hullem veel
Kes samaga ei vasta, too
on võitnud raske lahingu

Nii toob ta kasu mõlemal
Nii enesel’ kui teisele
Ta mõistes teise pahameelt
Jääb ärksalt teadvel rahusse

Ta ravi annab mõlemal’
Nii enesel’ kui teisele
Kes teda narriks kutsuvad
Ei tunne dhammat raasugi.”

Sallimatuse puudused ja sallivuse kasu

VIIS SALLIMATUSE PUUDUST <i>(pañcime ādīnavā akkhantiyā)</i>	VIIS MITTESALLIMATUSE KASU <i>(pañcime ānisaṃsā khantiyā)</i>
1. paljud inimesed leiavad sallimatu inimese olevat mittearmastusväärse (<i>appiya</i>) ja ebameeldiva/mittemeelepärase (<i>amanāpa</i>); 2. temas on palju vaenulikkust (<i>vera-bahula</i>); 3. temas on palju seda, mida tuleks vältida (<i>vajja-bahula</i>); 4. ta sureb sõgeduses/hämmingus (<i>sammūlha</i>); 5. peale keha surma toimub uus sünd Apaaja kannatusterohkes hävingulises Niraaja vallas.	1. paljud inimesed leiavad salliva inimese olevat armastusväärse (<i>piya</i>) ja meeldiva/meelepärase (<i>amanāpa</i>); 2. temas ei ole palju vaenulikkust (<i>vera-bahula</i>); 3. temas ei ole palju seda, mida tuleks vältida (<i>vajja-bahula</i>); 4. ta sureb sõgeduse/hämminguta (<i>asammūlha</i>); 5. peale keha surma toimub uus sünd õnnelikus taevases maailmas (<i>sugatim saggaṃ lokam</i>).

Karmist kõnest loobumine

„Cunda sutta“ (Cunda-sutta AN 10.176) kohaselt saab karmist kõnest hoiduda sellest loobudes.

Karmist kõnest loobunu räägib sõnadega, mis on teiste inimeste jaoks:

1. mahedad
2. õrnad
3. südamlikud
4. viisakad
5. veetlevad
6. meeldivad

Dhammast õige rääkimine on kirest, vihast ja pettekujutlusest vaba.

Tühjast lobast hoidumine (*samphappalāpa-virati*)

Kes laiduväärset kiidab
või kes kiiduväärset süüdistab
valib suuga õnnetuse —
õnnetusest aga õnne ei leita.

Buddha

“yo nindiyam pasamsati,
tam vā nindati yo pasamsiyo;
vicināti mukhena so kalim,
kalinā tena sukham na vindati.”

Kokālika-sutta AN 10.89

Tühi ja segane jutt (*samphappalāpa*)

1. mitteõigeaegne/mitteajastatud (*akāla-vādī*)
2. mittetõene (*abhūta-vādī*) ehk mittefaktiline ja tõelusega mittekooskõlas olev
3. mittekasulik (*anattha-vādī*)
4. ei ole dhamma (*adhamma-vādī*) ega vinaja (*avinaya-vādī*)
5. dhammale ja vinajale vastanduv
6. väärtusetu (*anidhāna-vatī*)
7. põhjusetu/argumenteerimata (*anapadesa*)
8. lõputu/laialivalguv (*apariyanta-vatī*)
9. mittekasulikuga seotud (*anattha-samhita*)

Tühjast lobast loobunu jutt

1. õigeaegne/ajastatud (*kāla-vādī*)
2. tõene (*bhūta-vādī*) ehk faktiline ja tõelusega kooskõlas olev
3. kasulik (*attha-vādī*)
4. dhammale (*dhamma-vādī*) ja vinajale (*vinaya-vādī*) vastav
5. ei ole dhammale ja vinajale vastanduv
6. väärtuslik (*nidhāna-vatī*)
7. põhjuslik/argumenteeritud (*sāpadesa*)
8. piiritletud/konkreetne (*pariyantavatī*)
9. kasulikuga seotud (*attha-samhita*)

Oskuslik ja sobilik kõne

„[Hästi räägitud] sõnade sutta“ ([Subhāsita]vācā-sutta AN 5.198)
kohaselt on hästi räägitud kõne laitmatu (*an-avajjā*) ja mittekritiseeritud
arukate poolt (*ananuvajjā viññūnam*).

Viis osa/aspekti mis iseloomustavad hästiräägitud kõne/sõnu
(*pañcahi aṅgehi samannāgatā vācā subhāsītā*) on:

1. õigeaegne (*kālena*),
2. tõene (*saccā*),
3. leebe/mahe (*saṇhā*),
4. kasuga [st virgumisega] seotud (*atthasaṃhitā*),
5. sõbralik (*metta-cittena*).

Kohane kõne

„Vanembhikkhude värsside“ (Theragāthā-pāḷi) kohaselt on

- **hästi räägitud kõne** selline, mis (1) ei piina/kõrveta (*tāpaye = tāpeti*) ennast ega (2) teisi ja (3) on mittekahjustav.
- **hästi räägitud sõnad** (*vācā su-bhāsītā*) on aga need, mis on (1) meeldivad (*piya-vāca*), (2) rõõmutoovad/vastuvõetavad (*paṭinandita*) ja (3) teistele kurja (*pāpa*) mittetoovad.

10 kõne alust (*kathā-vatthūni*) (Paṭhamakathāvatthu-sutta AN 10.69 ja Meghiya-sutta AN 9.3), mis on **bhikkhule sobilikud kõneteemad**, milleks on rääkimine:

1. tagasihoidlikkusest	1. kõlblusest
2. rahulolust	2. keskendumisest
3. eraldumisest	3. tarkusest
4. mitteseotusest	4. vabanemisest
5. energilisest püüdlemisest	5. vabanemisteadmiste nägemisest

Sae mõistuloo sutta

„Sae mõistuloo suttas“ (Kakacūpama-sutta MN 21) õpetab Buddha. et kui keegi kritiseerib kas bhikkhut, teisi bhikkhuid või bhikkhuneid, või lööb rusika (*pāṇī*), mätta [kivi?] (*leḍḍu*), kepi (*daṇḍa*) või mõõgaga (*sattha*), peab bhikkhu loobuma kõikidest ilmalikest soovidest ja mõtetest ning treenima (*sikkhitabba*) end nii:

- „Ei [minu] teadvus ega tahe muutu, [vaid] jääb kindlaks“ (*na ceva no cittaṃ vipariṇataṃ bhavissatī*);
- „Ei kurje sõnu [ma mõtlematult] välja pahvata“ (*na ca pāpikaṃ vācam nicchāressāma*), [vaid olen] sõbralik ja kaastundlik;
- „Ma püsin sõbralikus teadvuses, mitte madalas/vastanduvast vihas (*hitānukampī ca viharissāma mettacittā, na dosantarā*).

Samas suttas õpetab Buddha bhikkhusid:

[Kui ka] kahekäesaega röövlid [teilt] jäsemeid ükshaaval otsast lõikaksid – kes selle pärast meele rüvetab, ei see minu õpetust järgi.

Tathaagata kõne ja vaikimine

„Kuningapoeg Abhaya suttas“ selgitab Buddha, millistel tingimustel ta peab õigeks rääkida ja millistel tingimustel mitte.

1. Juhul, kui Tathāgata teab, et kõne on mittetõene (st ei vasta olemasolu tõelisele olemusele, tõelusele) (*abhūta*), mittefaktikohane (*ataccha*), mittekasuga seotud (*anattha-saṃhita*), teiste jaoks mittemeeldiv (*appiya*) või mittemeelepärane (*amanāpā*) – siis ta ei räägi.
2. Juhul, kui Tathāgata teab, et kõne on tõene (*bhūta*) ja faktikohane (*taccha*), kuid mittekasuga seotud, teiste jaoks mittemeeldiv ja mittemeelepärane – siis ta ei räägi.
3. Juhul, kui Tathāgata teab, et kõne on tõene, faktiline, kasuga seotud (*atthasaṃhita*), kuid teiste jaoks mittemeeldiv (*appiyā*) ja mittemeelepärane – siis teab Tathāgata, millal on õige aeg kõneleda.
4. Juhul, kui Tathāgata teab, et kõne on mittetõene, mittefaktikohane ja mittekasuga seotud kuid teistele meeldiv (*piyā*) ja meelepärane (*manāpā*) – siis ta ei räägi.
5. Juhul, kui Tathāgata teab, et kõne on tõene ja faktiline, kuid mittekasuga seotud, teiste jaoks meeldiv ja meelepärane – siis ta ei räägi.
6. Juhul, kui Tathāgata teab, et kõne on tõene, faktiline, kasuga seotud, teiste jaoks meeldiv ja meelepärane – siis teab Tathāgata, millal on õige aeg rääkida.

Suttas selgitab Buddha, et Tathāgata sellise suhtlemise põhjuseks (*hetu*) on halastus/kaastunne (*anukampā*) olendite vastu.

Vaikus kui kõnekas vastus

Buddha ei vastanud teatud spekulatiivsetele ja metafüüsilistele küsimustele. Inimeste puhul, kes ei suutnud mõista oma küsimuse sisu suurust ega olnud võimelised aru saama vastuse tegelikku tähendust, Buddha vaikis. Buddha on kannatlikult selgitanud, et virgumata meel ei suuda mõista absoluutset tõe nagu ka pimedana sündinud inimene ei suuda tõeliselt mõista seda, mis on värvid.

10 mittevastatud (*avyākata*) küsimust, mille puhul Buddha vaikis, olid alljärgnevad:

1. „On maailm igavene?“ (*sassato loko*)
2. „On maailm mitte-igavene?“ (*asassato loko*)
3. „On maailm lõputu?“ (*antavā loko*)
4. „On maailm mitte-lõputu?“ (*anantavā loko*)
5. „On hing see mis füüsis (füüsiline keha)?“ (*taṃ jīvaṃ taṃ sarīraṃ*)
6. „On hing erinev, füüsis erinev?“ (*aññaṃ jīvaṃ aññaṃ sarīraṃ*)
7. „Eksisteerib Thatāgata peale surma?“ (*hoti tathāgato paramā maraṇā*)
8. „Ei eksisteeri Thatāgata peale surma?“ (*na hoti tathāgato paramā maraṇā*)
9. „On olemas ja [samal ajal] ei ole olemas Thatāgata peale surma?“ (*hoti ca na ca hoti tathāgato paramā maraṇā*)
10. „Ei ole olemas ja [samal ajal] ei ole mitteolemas Thatāgata peale surma?“ (*neva hoti na na hoti tathāgato paramā maraṇā*)

Aaria vaikus

Buddha õpetas „Aaria otsingu suttas“ (Ariyapariyesanā-sutta [Pāsarāsi-sutta] MN 26), et juhul kui bhikkhud tulevad kokku, on neil kohustus rääkida ainult dhammast (*dhamma-kathā*) või säilitada aaria vaikus (*ariyo tuṇhībhāvo*).

„Kolita sutta“ (SN 21.1) kohaselt tähendab aaria vaikus teist džhaanat, kus mõtlemine ja läbiuurimine on vaibunud.

Seega saavad bhikkhud koos olles rääkida kas dhammast või viibida džhaanas ja arendada meelt, kuna miski muu virgumisele ei vii.

Õige kõne: kokkuvõte (1)

- Õige kõne on: (1) vale rääkimisest hoidumine, (2) laimavast kõnest hoidumine, (3) karmist kõnest hoidumine ja (4) tühjast ning segasest jutust hoidumine.
- Õige kõne on kas maine või maist ületav.
- Õige kõne on otseselt seotud õige vaate, õige püüdluse ja õige teadlikkusega
- Rääkimise taga olev kavatsus sõltub meele puhtusest
- Kõne on tegu (kamma), mida tuleb reflekteerida: (1) enne kõnelise, kehalise ja meelelise teo tegemist, (2) selle teo tegemise ajal ja (3) peale tegu: Kas see kahjustab mind? Kas see kahjustab teist? Kas see kahjustab meid mõlemaid?
- Neli dukkhattoovat kõne: (1) vale rääkimine, (2) laimav kõne, (3) karm kõne, (4) tühine loba.
- Neli õnne toovat kõne: (1) tõene kõne, (2) mittelaimav kõne, (3) leebe/mahe kõne, (4) mõttekas kõne.

Õige kõne: kokkuvõte (2)

- Kuus vaidlemise juurt, kui bhikkhu on: (1) vihane ja kuritahtlik, (2) solvav/silmakirjalik/varjav ja halastamatu/hoolimatu, (3) kade ja kitsi/koonerdav, (4) kaval/reeturlik/alatu ja petlik/silmakirjalik, (5) kurjade kavatsuste ja vale vaatega, (6) nähtavast [maailmast] kinnihoidev ja kinnisideest/arvamusest kinnihoidev.
- Ebapädev on vestelda inimesega, kes (1) hoidub teemast kõrvale,
- (2) hajutab arutelu ebaoluliste teemadega, (3) näitab välja vimma, viha või mittetoetust/tusasust, (4) neab/vannub, (5) purustab/põrmustab, (6) mõnitab või (7) haarab kinni [sõna]komistustest/pisieksimustest.
- Aaria teele asunu solvamine toob 11 õnnetust
- Viie inimesega viiel teemal rääkimisest hoidumine: (1) usutuga usust, (2) kõlbetuga kõlblusest, (3) väheõppinuga sügavast tõest, (4) saamahimulisega heldusest, (5) mittetargaga tarkusest.
- Vale neli komponenti: (1) mingi aluse/aspekti olemasolu, mis ei vasta tõele, (2) teadlik kavatsus rääkida seda, mis ei vasta tõele, (3) sellega seotud püüdlumine, (4) teise isiku poolt vale kuulmine

Õige kõne: kokkuvõte (3)

- Adekvaatne vastamine valele väitele Buddha, dhamma või sangha kohta: (1) selgitama, et see on vale ja ei vasta tõe; (2) selgitama, miks see on vale ja miks see ei vasta tõelusele, ning (3) täpsustama, et sellist asja Buddha, dhamma või sangha puhul ei esine.
- Adekvaatne vastamine õigele väitele Buddha, dhamma või sangha kohta: (1) ilma rõõmu/õnne või heameelt ülendust tundmata (2) tunnistab seda, mis vastab tõe ja on fakt ning (3) viitab täpselt omadusele, mille kaudu on see nähtav.
- Laimavast kõnest hoidumine sellest loobudes: (1) mida ta on kuulnud siin, ei räägi ta seal, et lahutada neid inimesi nondest; (2) mida ta on kuulnud seal, ei räägi ta siin, et lahutada noid inimesi nendest; (3) lepib neid, kes on lahku läinud, (4) liidab veelgi neid, kes on koos, (5) armastab koosmeelt, rõõmustab koosmeeles, naudib koosmeelt ja räägib seda, mis loob koosmeelt.

Õige kõne: kokkuvõte (4)

- Hästiräägitud kõne: (1) õigeaegne, (2) tõene, leebe/mahe, (3) kasuga seotud, (4) sõbralik.
- 10 kõne alust: rääkimine (1) tagasihoidlikkusest, (2) rahulolust, (3) eraldumisest, (4) mitteseotusest, (5) energilisest püüdlemisest, (6) kõlblusest, (7) keskendumisest, (8) tarkusest, (9) vabanemisest, (10) vabanemisteadmiste nägemisest.
- Tathāgata räägib, kui teab, et kõne on (1) tõene, (2) faktiline, (3) kasuga seotud, (4) teiste jaoks meeldiv ja meelepärane ning (5) on õige aeg rääkimiseks.

Õige kõnega seotud peamiste kanooniliste tekstide loetelu

[Subhāsita]vācā-sutta AN 5.198.

Abhayarājakumāra-sutta MN 58.

Akkosa-sutta SN 7.2.

Ambalaṭṭhikarāhulovāda-sutta MN 61.

Araṇavibhaṅga-sutta MN 139.

Ariyapariyesanā-sutta [Pāsarāsi-sutta] MN 26.

Brahmajāla-sutta DN 1.

Cinta-sutta SN 56.8.

Cunda-sutta AN 10.176.

Dhammavādīpañhā-sutta SN 38.3.

Dhaniya-sutta Sn 1.2.

Duccarita-sutta AN 4.221.

Dukkathā-sutta AN 5.157.

Dutiyaśidatta-sutta SN 41.3.

Dutiyaśekha-sutta AN 5.90.

Duṭṭhaṭṭhaka-sutta Sn 4.3.

Ekakanipāta, Tatiyavagga AN 1.212.

Kakacūpama-sutta MN 21.

Kathāvatthu-sutta AN 3.67.

KN Thag 1239-1240, 1242.

KN Dhp 81.

Kokālika-sutta AN 10.89.

Kolita-sutta SN 21.1.

Maggavibhaṅga-sutta SN 45.8.

Mahācattārīsaka-sutta MN 117.

Mahāsīhanāda-sutta MN 12.

Meghiya-sutta AN 9.3.

Meghiya-sutta KN Ud4.1.

Micchāvācā-sutta AN 5.119.

Moggallāna-sutta SN 44.7.

Ñāṇavibhaṅga Vb 16, 10.
Dasakamātikā.

Pañhabyākaraṇa-sutta AN 4.42.

Parammaraṇa-sutta SN 16.12.

Parosahassa-sutta SN 8.8.

Paṭhamaakkhanti-sutta AN 5.215.

Paṭhamakathāvatthu-sutta AN 10.69.

Paṭhamanānātitthiya-sutta KN Ud6.4.

Paṭhamasañcetanika-sutta AN 10.217

Patilīna-sutta AN 4.38.

Sabbāsava-sutta MN 2.

Sāmaññaphala-sutta DN 2.

Sambodhi-sutta AN 9.1.

Samghabhedakakkhandha ka Kd 17

(Tatiyabhāṇavāra, 1.
Samghabhedakathā).

Sandaka-sutta MN 76.

Saṅgīti-sutta DN 33.

Senāsanakkhandhaka Kd 16.

Sīhanāda-sutta AN 10.21.

Subhāsita-sutta KN Snp 3.3.

Tikicchaka-sutta AN 10.108.

Tiracchānakathā-sutta SN 56.10.

Udumbarika-sutta DN 25.

Vibhaṅga 168/lk. 349.

sādhu!

Suurepärane!